

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ *Социјални контекст као оквир идентитета женских ликова у романима Маргарет Атвуд,*
кандидаткиње **АНЕ СЕНТОВ**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
1. Датум и орган који је именовао комисију 20. мај 2015. године, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду
2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:
1. др Зоран Пауновић, редовни професор за ужу научну област Енглеска и америчка књижевност (2006), Филолошки факултет у Београду
2. др Радојка Вукчевић, редовни професор за ужу научну област Енглеска и америчка књижевност (2004), Филолошки факултет у Београду
3. др Бојана Вујин, доцент за ужу научну област Енглеска и америчка књижевност (2015), Филозофски факултет у Новом Саду
4. Кликните да бисте почели унос текста.
5. Кликните да бисте почели унос текста.
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
Кликните да бисте почели унос текста.
1. Име, име једног родитеља, презиме: Ана (Радослав) Сентов
2. Датум рођења, општина, република: 26.09.1976, Сремска Митровица, Србија
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 23. фебруар 2010, „Женски ликови у Шекспировим трагедијама: традиционално и индивидуално“
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Наука о књижевности
Кликните да бисте почели унос текста.
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
<i>Социјални контекст као оквир идентитета женских ликова у романима Маргарет Атвуд</i>
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл.
Докторска дисертација <i>Социјални контекст као оквир идентитета женских ликова у романима Маргарет Атвуд</i> , кандидаткиње Ане Сентов, обухвата 171 куцану страну. Подељена је на следећа поглавља: 1. Увод (стр. 1-11); 2. Порицање улоге објекта: <i>Мачје око</i> , <i>Слепи убица</i> (стр. 12-30); 3. Прихватање улоге објекта: <i>Слепи убица</i> (стр. 31-52); 4. Одбацивање улоге објекта: <i>Мачје око</i> ,

Слушкињина прича (стр. 53-82); 5. Настанак креативног субјекта: *Мачје око*, *Алијас Грејс* (стр. 83-109); 6. Идентитет појединца, друштва и човечанства: *Слушкињина прича*, *Антилопа и Косац*, *Година потопа* (110-151) 7. Закључак: (151-163). Рад садржи и уредно сачињену Библиографију, као и све друге неопходне академске елементе.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Уводни део дисертације доноси преглед рада Маргарет Атвуд, као и преглед критичких тумачења књижевних остварења велике канадске романсијерке. На темељима компетентне и поуздане анализе секундарне литературе, ауторка дисертације указује на то да су седамдесетих и осамдесетих година двадесетог века романи Маргарет Атвуд тумачени како у постколонијалном кључу, као блиски новом канадском национализму, тако и у феминистичком кључу, под утицајем другог таласа феминизма, који је заступао једнакост полова и укидање сваке дискриминације. Деведесетих година појавио се у Америци и Канади трећи талас феминизма, који се обраћа женама различите етичке и расне припадности, и бави се проблемом дискриминације жена само као делом много већег проблема дискриминације по основу класне, расне, етничке и националне припадности, као и сексуалне оријентације. Средиште интересовања, аргументовано указује Ана Сентов, током протеклих неколико деценија значајно је померено. Западна култура и књижевност нису бише усредсређене на питања маргинализације жена и националног идентитета, већ на стварање мултикултуралног идентитета који би обухватао све нације и мањинске групе. Ова промена фокуса донекле се одражава и у романима Маргарет Атвуд, што је, истиче кандидаткиња, нарочито уочљиво ако упоредимо оне који су писани од половине осамдесетих година до краја века, с новијим, писаним у овом веку. Парадигма позиција жртве као начина формирања идентитета ипак се може применити како на раније, тако и на касније романе.

Уопштено посматрано, романи Маргарет Атвуд баве се конструисањем идентитета протагониста под утицајем друштвених процеса. Употребом интертекстуалних алузија, вишеструких наративних перспектива и непоузданих наратора, Атвудова приказује ликове који се сукобљавају сами са собом и са својим окружењем, и показује како се идентитет формира под утицајем контрадикторних нагона, од којих су неки више, а неки мање друштвено прихватљиви. Може се рећи да су позиција жртве и улога објекта у тематском средишту опуса Маргарет Атвуд. Она се у својим романима овом проблематиком бави како на друштвеном, тако и на индивидуалном плану. Протагонисти њених романа су ликови који пролазе кроз различите стадијуме ослобађања од улоге објекта.

У првом и другом поглављу дисертације, у средишту пажње су романи *Мачје око* и *Слепи убица*, чије протагонисткиње одбијају да се суоче с чињеницом да су жртве друштвених предрасуда, своје породице и околине, или историјских околности. Оне не само да поричу да су жртвом већ се код њих манифестује и својеврсно слепило, односно неспособност да сагледају социјални контекст и своју улогу у њему. Мотиви гледања и вида појављују се у скоро свим романима Атвудове, најчешће кроз разне видове симболичног слепила. Узрок слепила њених јунакиња огледа се у њиховом порицању улоге објекта, односно непостојању свести о властитом идентитету, пре свега због спутаности друштвеним или класним конвенцијама.

Због тога се треће поглавље такође бави протагонисткињама романа *Мачје око* и *Слушкињина прича*, које, упркос значајним међусобним разликама у погледу животних околности, узраста и раздобља у коме живе, постају свесне своје улоге објекта и настоје да је одбаце. Ова два романа имају форму исповести, односно фиктивне аутобиографије. Атвудова у својим фиктивним аутобиографијама често наглашава да је Субјект непрестано у процесу настајања и конструисања идентитета, подложен сталним променама и утицајима

других људи. У оба романа наглашена је важност приповедања као начина обликовања, спознаје и очувања сопственог идентитета. Јунакиња *Мачјег ока* путем приповедања своје животне приче спознаје и прихвата своје потиснуте успомене и тиме потиснуте аспекте своје личности, па на тај начин конструише свој идентитет. Протагонисткиња *Слушкињине приче*, с друге стране, као своје једино оружје у борби против „хибернираног живота“ у дистопијском друштву, користи једино што јој је преостало из прошлог живота: успомене и речи. Путем приповедања и присећања на људе, догађаје и места из свог прошлог живота, она успева да одржи интегритет свога „ја“ и да се на тај начин бори против улоге објекта/жртве која јој је наметнута.

Као и *Мачје око*, и роман *Алијас Грејс*, коме је посвећен највећи део четвртог поглавља дисертације, фиктивна је аутобиографија, у којој протагонисткиња представља оличење креативног субјекта, чије приповедање је свесна конструкција намењена одређеној публици. У овом роману ауторка разматра питање да ли уопште постоји један „прави“, јединствени идентитет, или је оно што називамо идентитетом заправо пачворк сачињен од различитих виђења исте личности. Роман се највећма бави разноликим тумачењима Грејсиног лика кроз призму свести других ликова. Јунакиња при том схвата да идентитет обликују друштвена очекивања, док појединцу остаје да им се прилагоди. У изузетно успешном синтетичком поређењу романа *Мачје око* и *Алијас Грејс*, ауторка дисертације уочава да се у оба романа наглашава важност сећања за реконструисање властитог идентитета. Надаље, обе ауторке су жртве трауме, која је оставила последице у виду амнезије, односно несвесног потискивања трауматичних сећања. Наглашен је и значај чина приповедања као начина реконструисања доживљаја и сећања од којих се гради идентитет. Протагонисткиње оба романа успевају да се ослободе улоге објекта и постану креативни субјекти.

У петом поглављу размотрена су дела која се баве питањем идентитета људског друштва, као и могућим исходима људске тежње за доминацијом над другима. Романи *Слушкињина прича*, *Антилопа и косац* и *Година потопа*, осим судбином својих протагониста, баве се и ширим социјалним контекстом, односно настанком и развојем фиктивног друштва и његовим утицајем на индивидуални и колективни идентитет. Прва сва романа имају неколико заједничких карактеристика, као што су утопијска визија која доживљава пораз, наратив који изражава отпор према новом друштвеном поретку, те завршетак у коме судбина наратора остаје отворена. С друге стране, кандидаткиња луцидно уочава и значајне разлике, које се тичу првенствено социјалног контекста и идентитета протагониста. Док је *Слушкињина прича* несумњиво повезана са социјалним и политичким контекстом као оквиром за постављање питања личног и колективног идентитета, у *Антилопи и косцу* ауторка смешта радњу у свет који је постао дехуманизован не толико злоупотребом државне власти или војне силе колико злоупотребом научних сазнања у сврху стварања профита за мултинационалне компаније. Генетско инжењерство, као једна од последица злоупотребе науке, отвара пут за стварање нових, хибридних животињских врста и хуманоида који ће преживети светску пандемију. У маниру традиционалне научнофантастичне прозе, ауторка се бави питањима идентитета људске врсте и стварањем „новог и бољег“ човека. *Антилопа и косац* пројектује много песимистичнију визију савременог света. Експлоатација природних ресурса, неконтролисано загађење и стварање нових биљних и животињских врста неповратно су изменили читаву планету. Наизглед слободно друштво, у коме није важно које је ко расе, вере или нације, дубоко је класно подељено. Државне институције, политички и верски лидери, изгубили су сваки значај у односу на научна и техничка достигнућа која малом броју привилегованих пружају лагодан живот и задовољење свих потреба. Овакви друштвени односи подсећају на ситуацију у данашњем капиталистичком друштву, где је изузетно мали број људи у поседу све већег богатства, док се обични људи суочавају са све већим сиромаштвом.

У роману *Године потоп*, ауторка поново разматра питање идентитета људске врсте и могућност разрешења друштвене и културне кризе. Роман обухвата приближно исти временски период као *Антилопа и Косац*. Посредством низа аналепси сазнајемо догађаје из прошлости који су две јунакиње довели у тренутну, незавидну ситуацију, док истовремено пратимо њихове покушаје да преживе и остваре контакт с другим људима. У овим романима, као и у *Слушкињиној причи*, ауторка се, осим питањима идентитета својих protagonista, бави и питањем идентитета људске врсте. У сва три романа, пропаст људског друштва блиско је повезана с човековим трошењем природних ресурса, загађивањем и уништавањем животне средине. Човечанство, међутим, није у стању да увиди ову узрочно-последичну везу, затровано убеђењем да је људска врста супериорна у односу на друге, и да јој је све подређено. Прави одговор, аргументовано закључује кандидаткиња, био би прихватање места људске врсте у простору и времену као јединственог и неодвојивог елемента природе, али и даље као само једног елемента у мозаику живог и неживог света. Сви елементи тог света подједнако су важни, јер уништење сваког од њих нарушава крхку равнотежу нашег света. Сагласно томе, бити човек за Маргарет Атвуд значи прихватити читав спектар нашег физичког, емотивног, духовног и интелектуалног стања. Порицање и укидање ма ког аспекта значи и укидање дела сопственог идентитета, а такође и нарушавање природне равнотеже. начи и укидање дела сопственог идентитета,

VI   Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

1. Кликните да бисте почели унос текста.Непоуздани приповедач у постмодерној књижевности, *Београдски књижевни часопис*, бр. 23, Београд, 2011, стр. 88–97.
2. Постмодерно схватање фикције и неутрализација истине у роману *Кланица-5* Курта Вонегата, *Посада – Књижевна Авантура*, бр. 12, Београд, 2011, стр. 5–10.
3. The inheritance of naturalism in James Baldwin's short fiction, *Facta Universitatis, Series: Linguistics and literature*, Vol. 9, No 1, University of Niš, 2011, pp. 41–46.
4. Postmodern irony and humor in *Catch-22* by Joseph Heller and their parallels in postmodern music and art, *Belgrade: English Language & Literature Studies*, Volume III, Belgrade, 2011, pp. 229–247.
5. *Лолита* Владимира Набокова у оквиру Џон Фисковог концепта одбране популарне културе, *Књижевна историја*, бр. 148, Београд, 2012, стр. 653–666.
6. Postmodernist approach to biography: *The last testament of Oscar Wilde* by Peter Ackroyd, *Facta Universitatis, Series: Linguistics and literature*, Vol. 11, No 1, University of Niš, 2013, pp. 47–54.

VII   ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација Ане Сентов показала је да социјални контекст игра изузетно важну

улогу у романима Маргарет Атвуд, пре свега као оквир у коме се конструише идентитет протагониста под утицајем друштвених процеса. Њихов идентитет формира се кроз конфликте са самима собом и са сопственим окружењем, као и под утицајем контрадикторних нагона, од којих су неки више, а неки мање друштвено прихватљиви. Протагонисткиње најпре поричу, а затим спознају да се налазе у положају објекта/жртве, који угрожава њихов лични интегритет и опстанак, а друштвени контекст и односи веома често доприносе таквом положају. Под утицајем друштвених норми, главне јунакиње често или саме конструишу идентитет који их ограничава, или дозвољавају другима да то учине: оне морају да науче да нису само оно што желе да буду, или оно што им је речено да буду. Друштвени контекст често је толико сложен и захтеван, да се бег од стварности и прихватање улога које им је друштво наменило чине као једноставније и безболније решење. Жеља да се удовољи другима и жеља за љубављу појављују се код свих протагонисткиња у романима обухваћеним овом дисертацијом. Остаје нејасно, међутим, да ли је та жеља истинска и природна, или ју је створило друштво да би управљало појединцима. Порука сваког од романа је да ова жеља заувек води у зависност од других, прихватање наметнутог идентитета и пропуштање прилике да постанемо креативни субјекти. Осим тога, није довољно одбацити наметнути идентитет: протагонисткиње треба саме да створе или реконструишу свој идентитет. Романи Маргарет Атвуд, закључила је кандидаткиња, представљају упозорење на то да не треба пасивно, без критичког преиспитивања, прихватати друштвене улоге и критеријуме. Треба пронаћи сопствени пут, како појединац не би био објекат, нити онај ко друге ставља у улогу објекта: пронаћи тај пут, значи ослободити се улоге објекта, освојити своју слободу, али и поштовати туђу, и прихватити своје добре и лоше стране као оно што чини идентитет. Као ни у стварности, ни у романима Маргарет Атвуд процес конструисања, односно реконструисања идентитета, никада се не завршава, због тога што је субјект непрестано у интеракцији са својим окружењем.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА
НАПОМЕНА: Навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Промишљеним и теоријски чврсто утемељеним ишчитавањем књижевног опуса Маргарет Атвуд, кандидаткиња је дошла до читавог низа истински иновативних увида и закључака. Те је закључке у својој докторској дисертацији изложила прегледним и јасним научним стилем, који употпуњује одличан утисак о овом научном делу.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

На основу свега изложеног, сматрамо да је Ана Сентов обрадом теме под насловом *Социјални контекст као оквир идентитета женских ликова у романима Маргарет Атвуд* сачинила вредно научно дело, од несумњивог значаја за српску англистику и науку о књижевности. Због тога предлажемо наставно-научном већу Филолошког факултета да ову докторску дисертацију прихвати, а кандидакињи одобри приступ усменој одбрани рада.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. др Зоран Пауновић
2. др Радојка Вукчевић

3. др Бојана Вујин